

Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Hvordan kan vernepleier tilrettelgge for ungdommer som skal ha ettervern i barnevernet?

Inger Helen Henriksen

Totalt antall sider inkludert forsiden: 46

Molde, 03.06.2010

Høgskolen i Molde

Publiseringsavtale

Tittel på norsk:

Hvordan kan vernepleier tilrettelgge for ungdommer som skal ha ettervern i barnevernet?

Tittel på engelsk:

How can a social worker arrange for young peoples aftercare in the social services ?

Forfatter(e): Inger Helen Henriksen

Fagkode: VPL05

Studiepoeng: 12

Årstall: 2010

Veileder: Ann Botslangen

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

☒ja ☐nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

☐ja ☒nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

☐ja ☒nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

☐ja ☒nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 03.06.2010

Antall ord i oppgaven: 11967.

Forord

To tunger

To tunger har mitt hjerte

To viljer har mitt sinn

Jeg elsker deg bestandig

Og jeg blir aldri din

Dypt i det røde mørket

Fikk livet dobbelt form

Der kurrer det en due

Der hvisler det en orm

To tunger har mitt hjerte

Hør på det likevel

Bli hos meg og gå fra meg

Og frels meg fra meg selv

Av Inger Hagerup.

Når vi prøver å skjule våre sanne følelser og våre indre konflikter, eller selv ikke erkjenner dem, er det ikke samsvar mellom vår ekthet og kommunikasjon. Vi må være tro mot oss selv for å være ekte ovenfor andre. Dette mener jeg er viktig i samarbeid med andre mennesker.

Innhold

Innledning	1
Presentasjon av tema. Bakgrunn for valg av tema	1
Hvorfor er temaet relevant for vernepleiere?	1
Kort om oppgavenes disposisjon	2
Problemstilling	3
Avgrensning av problemstillingen.	3
Begrunnelse for problemstillingen.....	4
Begrepsavklaring i problemstillingen	4
Barnevern.	5
Ettervern.....	5
Ungdom.....	6
Vernepleiers kompetanse.	7
Metode og Teori.....	8
Begrunn valg av metode og teori.	8
Forskningsresultat	11
Barnevernstjenestens arbeid med ettervern.....	11
Barnevernsinstitusjonene og ettervern.	11
Barnevernet og andre instanser.	12
Ungdommenes rolle i ettervernsarbeid.	12
Ungdommenes tanker rundt behovet for hjelp.....	12
Ungdommenes tanker rundt prosessen ved å få ettervern.....	13
Teorier og teoretiske modeller.	14
Ettervern.	14
Hva er ettervern i barnevernet?	14
Hvem får ettervern?.....	14
Forutsetning for å få ettervern.....	15
Tiltak man kan få i ettervern.	15
Vernepleiers arbeidsmodell.....	16
Helhetlig arbeidsmodell.	16
Fasemodellen. Ettervern i tre faser.	18
Forberedelse	18
Flytting	18

Oppfølging	19
Utfordringer for personalet/ vernepleieren	20
Etiske refleksjonsmodeller.	22
Etisk refleksjonsmodell 1. GODT.....	22
Etisk refleksjonsmodell 2	23
Utfordringer for ungdommene.	24
Drøfting	27
Begrepene ”ettervern”, ”leaving care work” og ”independent – living”	27
Samarbeid.....	28
Behov for støtte?	29
Miljøarbeid.....	30
Fleksibilitet i ettervern.	31
Ungdomstiden	34
Tilrettelegging i ettervern.....	34
Avslutning	37
Oppsummering.....	37
Konklusjon.....	38
Litteraturliste.....	39

Innledning

Presentasjon av tema. Bakgrunn for valg av tema

I den avsluttende oppgaven på vernepleierstudiet har jeg valgt å fordype meg i ettervern i barnevernet. Barnevernet jobber med barn under 18 år. De har også tiltak etter fylt 18 år om ungdommen selv ønsker det. Ungdommen kan få oppfølging frem til han/hun er fylt 23 år, også kalt ettervern.

Jeg finner temaet om ettervern spennende og utfordrende, og vil med denne oppgaven prøve å reflektere over noen av utfordringene vernepleiere kan stå ovenfor med ettervern. Ettervern er et tema som jeg mener er relevant og viktig i arbeidet med de eldste i barnevernet. Barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt sier til Dagsavisen at *Tillitten til norske barnevern har økt de siste årene, men at man må ha mer fokus på ettervern* (23.03.09). Jeg er ikke uenig i denne uttalelsen. Jeg mener også at det bør være mer fokus på ettervern i barnevernet. Nettopp derfor velger jeg å ha fokus på ettervern i barnevernet i min oppgave.

Hvorfor er temaet relevant for vernepleiere?

Som vernepleier kan jeg i mitt arbeid jobbe med barn som har hatt tiltak fra barnevernet enten ved enkeltvedtak eller barn som har vært i omsorg av barnevernet. Vi jobber med utførelse av miljøarbeid, habilitering og rehabilitering sammen med mennesker med forskjellige vansker. I vårt arbeid kan vi jobbe med både rus og barn som har vært under barnevernstjenestens tilsyn. Det er da viktig at vi har ett innblikk i hvem som kan ha rett på ettervern og hvordan tilrettelegge for brukerne etter endt opphold på institusjon. Dette for å gi dem et ettervern tilpasset den enkeltes behov.

Som vernepleier jobber vi sammen med brukere. Vi jobber mye med miljørettet arbeid, råd og veiledning. Når jeg var i min fordypningspraksis innen sosialtjenestens tiltaksgruppe, jobbet vi med unge, noen som har vært i barnevernet og andre som har bodd hjemme med familien og nå bor for seg selv. Jeg fikk i den tiden jeg var der inntrykk av at det ikke var så stort fokus på ettervern i barnevernet. Dette er noe jeg vil prøve å finne ut av i denne oppgaven.

Kort om oppgavenes disposisjon

Vider i oppgaven vil jeg presentere problemstillingen min og avgrensingen min. I avgrensingen vil jeg konkretisere hva jeg vil finne ut i oppgaven og videre forklare og begrunne valget av problemstillingen. Jeg vil deretter komme med begrepsavklaring hvor jeg kort vil fortelle hvordan jeg bruker begrepene i oppgaven, og hva jeg legger i begrepene.

Jeg går så videre med å legge frem hvilke metoder jeg har vil bruke for å innhente materialer til oppgaven, samt begrunne valget av teorien jeg bruker. Jeg har valgt å ta en egen del hvor jeg legger frem forskningsresultat som er gjort om emnet, samt en teoridel. Til slutt vil jeg komme med en avslutning, oppsummering og konklusjon for å knytte oppgaven sammen. I oppgaven vil jeg bruke noen figurer for å understreke mitt poeng eller som en forklaring i ett kapittel.

Problemstilling

Tema: *Ettervern i barnevernet.*

Problemstilling: *Hvordan kan vernepleier tilrettelegging for ungdommer som skal ha ettervern i barnevernet?*

Avgrensing av problemstillingen.

Jeg vil her tydeliggjøre min problemstilling og avgrensning. Ettervern finnes for eksempel innen psykiatri, rus og barnevernet. Jeg har valgt å avgrense meg til ettervern innen barnevernstjenesten. Jeg vil videre se på tilrettelegging for ungdommer i institusjon og har i min problemstilling valgt å se på hvordan kan vernepleieren tilrettelegge for ungdommer som skal ha ettervern i barnevernet?

Barnevernet er for barn under 18 år, men de kan også forlenge tiltakene inntil ungdommen fyller 23 år, hvis ungdommen det gjelder samtykker til det. Jeg vil ikke gå inn på barnevernet som etat, hva de står for eller hvordan man kommer under omsorgen til barnevernet. Dette fordi jeg har fokus på ettervernet. Det vil si at de allerede er kommet inn under barnevernet. Barnevernets arbeidsmåte og de forskjellige omsorgsvikts situasjoner ungdommene kan være i, er ikke relevant i forhold til min problemstilling.

Det er også et stort spenn av ungdommer som er under barnevernet, og har behov for ettervern. Vi har de som bor hjemme og får hjelp i form av tiltak i hjemmet, ungdommer som bor i fosterhjem og institusjon. Storø skriver at ungdommer som har blitt plassert i barnevernstiltak ikke er en lik gruppe. De har gjerne forskjellige historier, utfordringer, bakgrunn og ulike muligheter. Men det de har til felles er at de er blitt plassert i et annet hjem enn foreldrenes i deler av oppveksten (2001:25). Jeg vil avgrense mitt fokus til ettervern til å gjelde for ungdommer som skal ut fra institusjon og over til egen bolig. For jeg tror at ungdommer på institusjon har større utfordringer når de skal flytte for seg selv, en de ungdommene som har bodd i fosterhjem. Grunnen til jeg mener det er at de barna som bor i fosterhjem har få personer å forholde seg til, ett tett nettverk, mer lik en familie. Mens ungdommer som er har bodd på institusjon har hatt mange forskjellige mennesker som de har måttet forholde seg til og det blir ett mer profesjonelt nettverk.

Begrunnelse for problemstillingen

Jeg har valgt denne problemstillingen for jeg tror at vernepleieren kan gjøre en bra jobb innenfor barnevernets ettervernsfase. Jeg vil reflektere over hvilke utfordringer ungdommene står ovenfor, samt hvordan verpleieren kan bidra med i tilrettelegge for dem i denne fasen.

Jeg finner ettervern som et spennende felt med flere utfordringer som jeg vil finne ut av. Det har vært snakket mye om hvorfor det er viktig og hvilke utfordringer som ligger bak det å gi ettervern til mennesker som har behov for det. Jeg tenker at en ungdom som har vært i institusjon vil trenge ettervern i fasen etter endt opphold. Slik jeg ser det så har ungdom i institusjon hatt mange mennesker rundt seg, gjerne fått konkrete oppgaver som skal gjøres og når det skal gjøres. Når denne ungdommen skal flytte for seg selv, er det gjerne i en hybel alene. Dette blir da en stor overgang for ungdommen, samt at det er han selv som må stå for de daglige gjøremål. Jeg tenker da at han trenger støttespillere i denne fasen. Noen som han kan lene seg mot og både gi og få råd fra.

Vi har alle vært ungdommer og vet at det kan være en del utfordringer knyttet til denne fasen av vår utvikling. Jeg husker selv hvordan det var å flytte for seg selv for første gang og hvor stor overgang det var fra livet med familie til ett liv alene. Bare det at jeg selv måtte styre alt, når man skal vaske, spise osv. En ungdom som har bodd i institusjon har gjerne litt forskjellige erfaringer med seg i forhold til de ungdommene som har bodd hjemme. Dette kan for eksempel være med å ta ansvar for eget liv og trenger kanskje litt ekstra tilrettelegging i hverdagen. Jeg vil finne ut hvordan vernepleieren med sin kompetanse kan bidra i ettervernsfasen for disse ungdommene.

Begrepsavklaring i problemstillingen

I denne delen vil jeg definere begreper som er relevant for problemstillingen og videre i oppgaven. Begrepene jeg vil avklare er ettervern, barnevern, ungdom og vernepleier. Grunnen til at jeg velger å avklare disse begrepene er for det kan oppfattes og tolkes forskjellig. Jeg vil her forklare hvordan jeg tolker, og vil bruke begrepenes betydning.

Barnevern.

Jeg skal ikke gå inni barnevernets arbeid, men siden jeg har om ettervern i barnevernet er det greit å avklare hva barnevernet er. I følge Ofstad og Skar så forteller barnevernsloven: § 1-1 om Lovens formål.

å sikre barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.

Å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

(2009:19)

Barnevernet er da opprettet for å ta seg av barn og unge som ikke har en god nok omsorgssituasjon rundt seg.

Ettervern.

I barnvernsløven kapittel 1-3 står det at *Dersom barnet gir sitt samtykke kan tiltak som har vært igangsatt før barnet fyller 18 år videreføres, ellers erstattes av andre tiltak inntil barnet er fylt 23 år.* §4-24 tredje ledd står det at *opphør av tiltak ved fylt 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylt 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut av barnets beste i følge § 4-1* (Lovdata 2010).

Storø har definert ettervern slik: *Forberedende og støttende arbeid med unge voksne (16-22år) som flytter fra et opphold i institusjon eller fosterhjem til en selvstendig voksentilværelse med tanke på at de skal gjøres i stand til å klare seg selv.* (2001:24). Ut fra dette sitatet ser vi at ettervernet er forberedelse til å klare voksenlivet. Med voksenlivet mener jeg her det ansvaret man får ved å flytte hjemmefra som økonomi, fysiske, psykiske og sosiale utfordringer man står ovenfor. Et selvstendig liv uten foreldre eller her barnevernet. På disse områdene som vernepleier kan jeg bidra. Ved tilrettelegging av områder som er vanskelig for ungdommene, veiledning og motivering som vil kunne ut til selvstendig liv uten offentlig eller andres tilsyn. Områder som kan være utfordrende for ungdommen kan være bolig, økonomi, mat, kontakt med andre etater, osv.

Deler vi opp ordet ettervern har vi ”etter”, som tilsier at det er forut for noe, noe skal skje etter noe annet er avsluttet. ”Vern” er at det skal beskyttes mot noe. I og for seg så er ikke ordet ettervern noe positivt i slik jeg ser det, ikke i ordets forstand. Men det skal være et positivt utfall for de som får det. Ettervern skal komme etter for eksempel avsluttet opphold i institusjon. Man skal da trenes på å komme til verden utenfor institusjon, etter

endte opphold. Verne? Skal de som får tilbudet vernes mot samfunnet eller skal samfunnet for øvrig vernes mot dem det gjelder? Det finnes forskjellige syn man kan ha av mennesker som har ettervern. Noen kan kanskje føle seg stigmatisert av samfunnet på grunn av at de har vært i institusjon.

Storø viser til forskjellen av ordbruken fra forskjellige land. I engelskspråklig litteratur blir ”*aftercare*” lite brukt. ”*Leaving care work*” er det begrepet England bruker. Det setter fokuset på hele prosessen av å flytte ut av omsorgen og ikke bare fokus på etter at ungdommen har flyttet. Videre skriver forfatteren at i Amerika bruker de begrepet ”*independent living*”. Her blir fokuset på resultatet. Ungdommen har et mål de skal nå, og det er å bli selvstendig og klare seg selv (2001:22).

Storø skriver at ettervern er et avhengigfokustert begrep, mens oppfølging og ”*leaving care work*” ikke viser til avhengighetsproblematikken. Videre skriver Storø at ”*independent living*” er rettet mot målet av at ungdommen skal klare seg selv. Begrepene ovenfor viser at betydningen som blir lagt bak kan være annerledes selv om prosessen er lik. Ordbruken viser hva en assosierer det med, hvor fokuset kan bli negativ rettet. Jeg vil komme tilbake til begrepene i drøftingen.

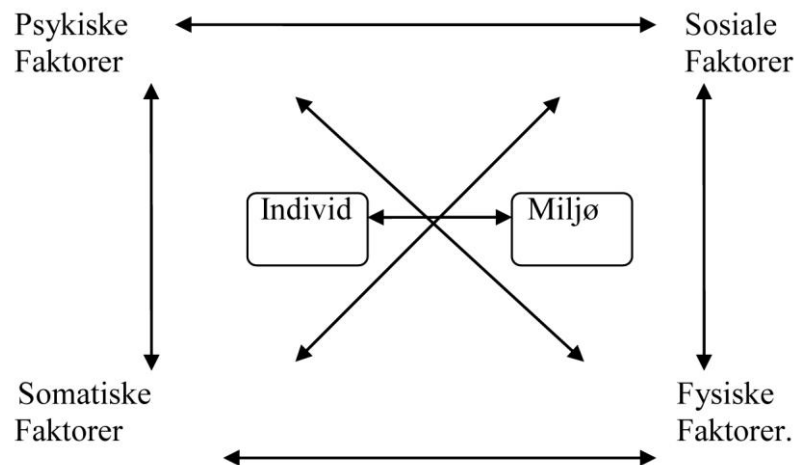
Ungdom.

Ungdom kan være et vidt begrep og hvordan noen definerer ungdom vil variere alt etter deres syn på det. Noen bruker begrepet ungdom fra alderen 14 til 18 år, etter det blir det gjerne brukt voksen ungdom. Jeg vil gjennom denne oppgaven bruke begrepet ungdom til å gjelde fra alderen 17 til 23. Grunnen til at jeg velger dette aldersspennet er for at ettervernet i barnevernet gjelder frem til 23 års alderen.

Jeg vil skifte på og bruket ordet han og ungdommen når jeg henviser til ungdommene. Dette for at det ikke skal bli for mye av ordet ungdom, jeg mener det vil gi en litt bedre flyt i oppgaven.

Vernepleiers kompetanse.

I følge FO's publisasjon om vernepleierens helsefaglig kompetanse ligger kompetanse til vernepleieren i en helhetlig forståelse av mennesket. Med det så tenker en på sammenhengen mellom individet og omgivelsen som igjen deles inn i forskjellige faktorer som illustrert i figuren nedenfor:

Figur 1 Vernepleierens kompetansetenkning.

(2009:7)

I følge Folkestad skal vernepleierne være brukerorientert og reflektert i sin yrkesutøvelse. Vernepleieren er kvalifisert til å jobbe innen miljøarbeid, habilitering og rehabilitering med mennesker som har eller står i fare for å utvikle vansker av fysisk, psykisk eller sosial karakter. Videre skriver forfatteren at vernepleieren tar utgangspunkt i den enkeltes og miljøets ressurser for å finne løsninger til de utfordringer de står ovenfor. (2009:64). Vernepleieren er ikke en ensartet utdanning som gjør at de har eksakt kompetanse på et spesielt område, de har derimot en bred kompetanse og dermed mer allsidig i sin profesjonsutøvelse. Ettervern for ungdommer i barnevernet er mye rettet mot tilrettelegging i hverdagen og med vernepleierens allsidige kompetanse kan de gjøre en god jobb på disse områdene. Der hvor kompetansen ikke strekker til har vernepleieren kunnskap om andre faggrupper som de kan henvise til og ta kontakt med.

Metode og Teori

I følge Dalland er metode den måten vi går frem for å løse problemet samt komme frem til nye kunnskaper (2001:93). Metoden jeg har valgt for å få svar på problemstillingen min er litteraturstudie. Jeg vil ta utgangspunkt i hva andre har skrevet om emnet, samt forskning som er om dette emnet. Grunnen til at jeg velger å ta utgangspunkt i litteraturgjennomgang er for å dra nytte av andres erfaringer. Det er et område jeg ikke har mye kunnskap av fra før, og gjennom å lese meg opp på litteratur innenfor dette temaet, får jeg kunnskap om emnet og innholdet i begrepet ettervern. Jeg håper at dette igjen vil gi meg kunnskap nok til å drøfte emnet opp mot teorien og eget syn.

Begrunn valg av metode og teori.

Den litteratur og teori jeg har valgt, har jeg valgt ut fra hva som jeg mente var mest relevant i forhold til min problemstilling. Jeg har også sett på hvem som har skrevet den eventuelle litteraturen, samt om det er forfatter som er kjent innenfor fagfeltet. Siden jeg bruker pensum og tilleggslitteratur blir litteraturen jeg bruker, sekundærkilde. Det vil si at forfatterne har tolket andres arbeid og skrevet om. Dalland skriver at sekundærlitteratur er litteratur som har blitt behandlet og presentert av en annen enn den opprinnelige forfatteren (2007:70).

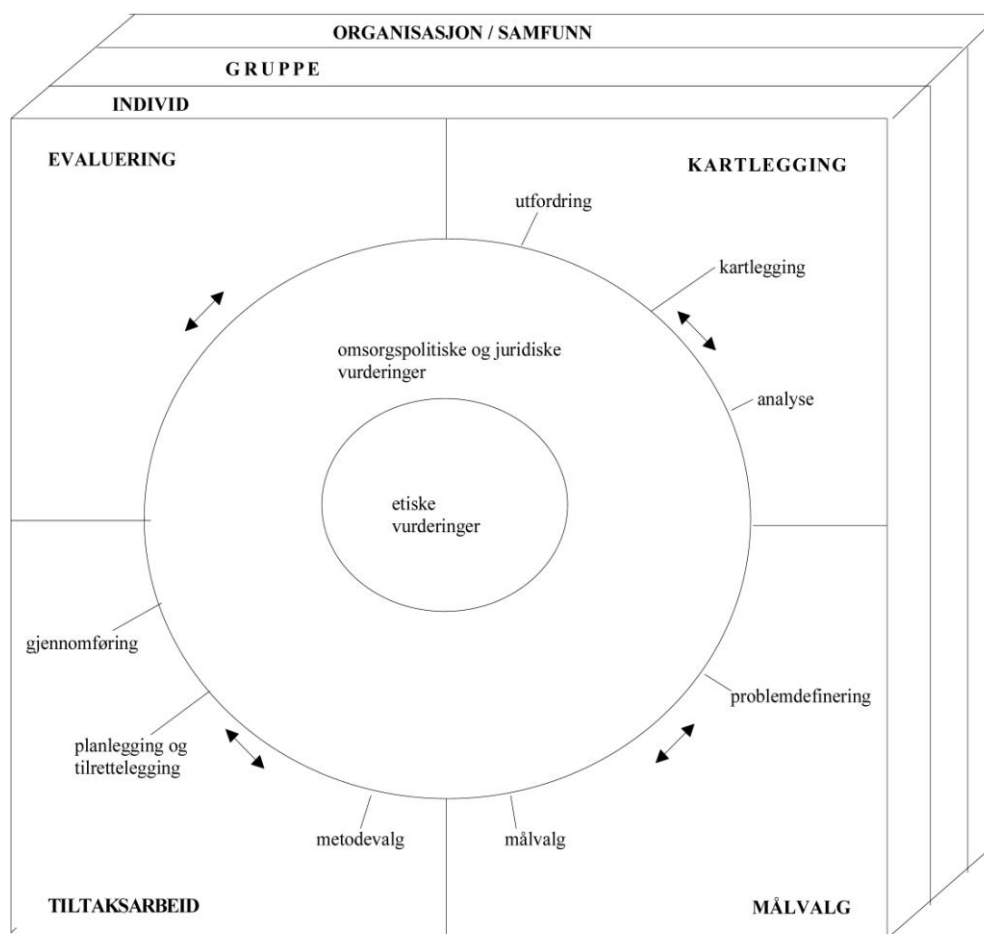
Jeg har hovedsakelig valgt meg ut en bok av Jan Storø (2001). Han er barnvernspedagog og har jobbet mange år med ungdommer som skal flytte ut av institusjoner og fosterhjem og over til egen bolig. Jeg har også tatt utgangspunkt i forskningsstudie som er gjort det senere årene, som omhandler ettervern i barnevernet.

Dalland skriver at vi mennesker ikke bare er opptatt av det vi ser og kjenner, men prøver også å forstå og finne betydning og mening med det vi gjør. Når vi vil hjelpe de som søker hjelp må vi prøve å forstå vedkommende og det kan ikke bare forstås ut fra et naturvitenskaplig perspektiv. For at jeg skal bli i stand til å forstå ungdommen som trenger støtte og veiledning i ettervernet må jeg søke innen humanistiske og samfunnsorienterte vitenskaper, også kaldt hermenautikken (2007:53).

I følge Dalland betyr hermeneutikk fortolkningslære. Det vil si å gi mening til det vi studerer. Det er gjennom menneskers handlinger, livsytringer og språk man prøver å forstå mennesket. Hermeneutikken handler om å forstå menneskers eksistens og denne tilnærmingen er viktig i arbeidet med mennesker (2007:54)

Brenner og Wrubel (1989) skriver at de erfaringer, kunnskaper og opphevelser mennesker har er både kroppslige og intellektuelle, og må sees i den sammenhengen mennesker lever i. Forfatterne mener at kropp og sjel er integrert sammen (Dalland 2007:55). Når jeg skal bearbeide litteratur og den kunnskapen jeg danner meg gjennom arbeidet med oppgaven, må det sees i sammenheng med individ og miljø. Ettervern skal være til hjelp både fysisk og psykisk for dem som får det.

Vernepleieren må prøve å forstå hvordan ungdommen i dette tilfelle virkelig opplever situasjonen de er i, og forandringene som de er i. De må da skifte mellom helhet og del ifølge Dalland (2007:56). Vernepleieren prøver å jobbe ut fra en slik tilnærming. Ved å bruke ett arbeidsredskap som vi kaller helhetlig arbeidsmodell. Innholdet i modellen vil jeg komme nærmere innpå senere i oppgaven. Vi prøver her å se hele mennesker. Ved å skifte mellom de forskjellige delene i modellen prøver vi å danne oss bilde av hele situasjonen mennesket er i. Se illustrert nedenfor i figur 2.

Figur 2. *Helhetlig arbeidsmodell redskapet til vernepleieren*

I prosessen av mitt arbeid med denne oppgaven, vil jeg ha denne teoretiske modellen og den hermenautiske tilnærming i tankene. Det blir mitt teoretiske ståsted i arbeidet med denne oppgaven.

Forskningsresultat

Jeg har tatt for meg en forsknings rapport innenfor ettervern i barnevernet. Jeg ønsker her å belyse sider som blir tatt opp og sett på som utfordringer innenfor dette feltet. Jeg ønsker og finne ut hvordan vernepleieren kan tilrettelegge for ungdommer i ettervern i barnevernet. For å finne ut av det må jeg skaffe meg ett innblikk i hvordan barnevernet jobber med ettervern, samt hvordan barnevernsinstitusjoner jobber med ettervern.

Barnevernstjenestens arbeid med ettervern.

Bakketeig og Backe – Hansen har utført en spørreundersøkelse (2007) av barnvernet som hadde tiltak for ungdommer over 18 år. Hovedfunnene i forskning om ettervern viser at mange barnevernskontorer brukte hyppig rutinehåndboken fra barne- og likestillingsdepartementet. Flere oppgir i undersøkelsen at de har systematisk praksis i forhold til ettervern, mens bare ett fåtall hadde skriftliggjort sine rutiner. Bare en liten del hadde egen saksbehandler for ungdommene i ettervernstiltak (2008).

Barnevernsinstitusjonene og ettervern.

I følge Bakketeig og Backe – Hansen sin undersøkelse om barnevernsinstitusjonenes arbeid med ettervern kom det frem at av 114 institusjoner som hadde ungdommer 16-23 år, Av de 114 institusjonene var det 68 institusjoner som hadde en eller flere ungdommer mellom 18 og 23 og 20 institusjoner hadde også ungdommer mellom 20-23. Av de 68 institusjonene var 43 private (2008:212).

Bakketeig og Backe – Hansen spurte videre de ansvarlige på institusjonene om hva slags praksis de hadde i ettervernet for ungdommene. To tredjedeler av institusjonene svarte at de hadde skriftlige rutiner i ettervern for ungdommene. Blant disse var tre fjerdedeler private og halvparten offentlige. På spørsmålet om de hadde egne tiltak mot det å etablere seg i selvstendig tilværelse var det av de ni av ti private som svarte at de hadde, mens seks av ti offentlige hadde egne tiltak rettet mot denne fasen (2008:214).

Bakketeig og Backe – Hansen har i sin undersøkelse spurt lederne ved institusjonene om utfordringene de så i å gi et godt ettervern. Her beskriver de fleste ledere i institusjonene at den største utfordringen er samarbeidet med de viktigste samarbeidspartene som Bufetat,

og kommunalt barnevern. Uklarheter over ansvarsfordelingen er blant annet det som er gjennomgående i samarbeidet (2008:229).

Barnevernet og andre instanser.

I følge Bakketeig og Backe – Hansen er det fosterhjem og institusjoner barnvernet samarbeider mest med i ettervernsfasen. Forfatterne skriver videre at cirka halvparten av barnevernstjenestene gir informasjon til disse instansene om hva de jobber med og hva de kan tilby ungdommene. Videre skriver forfatterne at barnvernet finner samarbeid med andre instanser utfordrende og vanskelig. Dette fordi ungdommene befinner seg i skjæringspunktet mellom hva som er de forskjellige instansenes ansvarsområder. Dette gjelder mellom kommunene, og kommunene og staten (2008: 207).

Ungdommenes rolle i ettervernsarbeid.

Bakketeig og Backe – Hansen skriver at i følge barnvernstjenesten så får alle ungdommene god informasjon om ettervernstiltak, men er usikre på om de får nok informasjon om klagerett. Videre forteller forfatterne at de fleste ungdommenes behov for ettervern blir kartlagt, men at de kartlegger sent. De vanligste grunnene til at det ikke blir gjennomført tiltak i ettervern er at ungdommene ikke har behov eller ønsker dette. Videre skriver forfatterne at andre grunner til ikke gjennomførte tiltak kan være at andre instanser kan tilby bedre oppfølging, samt at det kan ligge uenighet om tiltakets innhold. Noen barnevernkontor opplyser at refusjon fra staten opphører (2008).

Ungdommenes tanker rundt behovet for hjelp.

Bakketeig og Backe – Hansen har i sin forskningsrapport snakket med ungdommer som er i eller har vært i barnevernets oppfølging. Forfatterne har prøvd å få frem ungdommenes syn på ettervern, overgangen fra å være under omsorg av barnevernet og overgangen til en selvstendig tilværelse. Analysen til forfatterne er bygd på intervju av 35 gutter og 15 jenter i alderen 16-20 år (plasseringsprosjektet) samt en fokusgruppe med 5 jenter i alderen 22-26 år som har erfaring fra barnvernet til selvstendig liv og barnvernets håndtering av prosessen (2008).

Bakketeig og Backe – Hansen skriver at halvparten av ungdommene i plasseringsprosjektet tror de trenger hjelp. Videre ga ungdommene i begge gruppene uttrykk for at de vil ha behov for hjelp til å dekke løpende utgifter, praktisk hjelp, råd, veiledning og psykologisk hjelp. Andre viktige behov ungdommene gav uttrykk for var å føle seg trygg, ha en god relasjon til noen og unngå ensomhet. Når ungdommene i prosjektet ble spurt hvor de ville henvende seg for å få hjelp svarte de fleste at de ville søke hjelp hos den biologiske familien, biologiske og/eller fosterfamilien. (2008).

Ungdommenes tanker rundt prosessen ved å få ettervern.

Bakketeig og Backe – Hansen skriver at flere av ungdommene opplevde at det var problematisk å skulle ta stilling til om de hadde behov for videre oppfølging etter fylt 18 år, og mente at det skulle vært rom for større fleksibilitet når det kom til å ta stilling til dette. Det kommer videre frem i rapporten at ungdommene må være ressurssterke for å få ettervern og vite hva de har krav på, samtidig som de ikke skal være for sterke. Da kan de risikere å bli vurdert til ikke å ha behov for oppfølgingen. Ungdommene er derfor i en forhandlingsposisjon i følge rapporten. Når det kommer til hvor stor medvikning ungdommene har i planleggingsarbeidet varierer dette. Noen av ungdommene uttrykker også at de ikke hadde noe ønske om å bestemme selv (2008).

Teorier og teoretiske modeller.

Jeg har valgt å bruke teori knyttet til ettervern i barnevernet. Teorier knyttet til ungdommer som er under barnvernets omsorg i form av institusjon og som skal flytte ut, over i egen bolig og over til å bli en selvstendig voksen person. Jeg har valgt å bruke den helhetlige arbeidsmodellen i oppgaven, dette for det er vernepleierens arbeidsredskap. Ved å bruke denne teoretiske arbeidsmodellen vil jeg belyse hvordan en vernepleier kan bidra i tilrettelegging i ettervernsfasen. Jeg har også valgt å ta for meg en trefasemodell i ettervernsfasen.

Ettervern.

Hva er ettervern i barnevernet?

Ettervern er som nevnt ovenfor noe som skal skje etter en avslutning. I barnevernet gjelder det når ungdom som er i fosterhjem eller institusjon nærmer seg myndighetsalderen og skal flytte for seg selv, ut av institusjon og inn i et liv utenfor institusjonen eller fosterhjemmet. Når barnet nærmer seg myndighetsalderen kan barnevernet med samtykke fra ungdommen videreføre tiltaket eller sette inn nye tiltak etter at barnet er fylt 18 år og frem til han/hun er fylt 23 år. Alle tiltak etter barnevernsloven kan opprettholdes, med unntak av tiltak etter § 4-24, *tredje ledd plassering og tilbakehold i institusjon uten egen samtykke* (Lovdata 2010). Denne loven omhandler barn med alvorlige atferdsvansker, gjentatt kriminalitet, rusmiddelmissbruk.

Ettervern går da ut på å hjelpe ungdommen i tilpassning til livet utenfor institusjon. Ungdommene kan trenge en støtteperson i denne fasen. Det kan være støtte og veiledning i dagliglivet som bolig, økonomi, sosiale, psykisk og/eller av fysisk art.

Hvem får ettervern?

Barn som har vært under barnevernet får tilbud om ettervern, etter *lov om barnevernstjenesten § 1-3 annet ledd* (Lovdata 2010). Som jeg nevnte i avgrensingen av problemstillingen så kan tiltak som har vært igangsatt før ungdommen har nådd myndighetsalderen videreføres. Dette gjelder dersom ungdommen selv samtykker til det. Tiltaket kan også erstattes av nye tiltak om det er mer forsvarlig og til ungdommens beste.

Forutsetning for å få ettervern

For og få ettervern må barnet være myndig (18 år). Når ungdommen, etter nådd myndighetsalder ikke klarer å ta vare på seg selv kan han få tilbud om forlenging av tiltak under barnevernstjenesten. Barnevernet utøver skjønn i spørsmålet om ungdommen klarer å ta vare på seg selv eller ikke. Vernepleieren som jobber sammen med ungdommen kan her være med på å påvirke utfallet. Altså komme med sine syn og erfaringer om ungdommen trenger ettervern eller ikke, og komme med sin uttalelse før barnevernet tar en endelig avgjørelse. Formålet med tiltak for ungdommer over 18 år er i følge rutinehåndboken (praktisk hjelpemiddel) til barnevernet at gjennom forlenging av tiltaket skal ungdommen gjøres i stand til å klare seg selv innen fylte 23 år (2006:102).

Barnevernet er de som avgjør om ungdommen har rett på ettervern. Dersom ungdommen ikke vil ha ettervern, har de en angrefrist, men det står ikke noe krav om hvor lenge den angrefristen gjelder. Det blir derfor utøvd mye skjønnsmessig vurdering i barnevernet. I følge Ofstad og Skar gir loven en adgang og ikke en plikt til å videreføre tiltaket etter ungdommen er fylt 18 år (2009:27). Forfatterne skriver videre at det arter seg litt annerledes for ungdommen som barnevernet har fattet vedtak på omsorgsovertakelse. Da har barnevernet en plikt til å vurdere videre plassering eller andre hjelpetiltak. Samtykker ungdommen til videre tiltak skal det utarbeides en plan for dette (2009:27).

Tiltak man kan få i ettervern.

Hjelpetiltak i følge Ofstad og Skar *barnevernsloven § 4-1 til hensyn for barnets beste* (2009:60). I følge Clausen og Kristofersen var de vanligste ettervernstiltakene i perioden 2000-2005 økonomisk støtte, besøkshjem, boligtilsyn, støttekontakt, tilrettelegging for å komme ut i en fritidsaktivitet og hjelp til å komme i gang med utdanning og/eller arbeid. Dette er hjelpetiltak barnevernstjenesten kan bidra med i hjemmet. Videre skriver forfatterne at tiltak i form av plassering kan være fosterhjem, barne- og ungdomshjem, forsterket fosterhjem, familieplassering og andre institusjoner (2008:59). En av utfordringene vernepleieren kan stå ovenfor i sitt arbeid med ungdommene i ettervernsfasen er for eksempel å hjelpe dem med å skaffe seg den første boligen. Vernepleieren kan da få i oppgave å løfte saken for lokalpolitikere. Ved å prøve å få lagt

tilrette for ungdomsboliger i kommunen. Hvordan kommunene prioriterer ettervern til ungdommene kommer mye an på kommunens økonomi. Storø skriver at ved å sikre ungdommene en god situasjon i ettervern kan det lønne seg langsiktig for kommunene, ved offentligstøtte og hjelp senere (2001: 191).

Vernepleiers arbeidsmodell.

Helhetlig arbeidsmodell er en arbeidsmodell vernepleieren jobber ut fra i arbeidet med målrettet tiltaksarbeid. Modellen er delt inn i fire faser: behovskartlegging, målvalg, tiltaksarbeid og evaluering (Se figur 2). Innhold og bruken av fasene vil jeg komme nærmere innpå nedenfor.

Helhetlig arbeidsmodell.

Fellesorganisasjonen (FO) skriver at i arbeid med målrettet miljøarbeid bruker vernepleieren modellen systematisk og målrettet for å komme frem til ulike løsningsforslag til det eventuelle behovet eller utfordringen vi står ovenfor. Ved bruk av modellen får vi dokumentert sammenhengen mellom utfordringene og løsningene (2008:15).

Videre skriver FO at modellen viser arbeidet vi vernepleiere gjør som en prosess. Fasene i modellen står i gjensidig forhold til hverandre. I alle fasene er både etiske, omsorgs- og juridiske dilemmaene tatt med i vurderingene. Vi bruker arbeidsmodellen ved tilrettelegging, opplæring, opptrening og behandling. Den kan brukes på individ, gruppe og systemnivå. Modellen skal være med på og tydeliggjøre og begrunne valgene vi gjør i en målrettet endringsprosess. Valgene vi gjør skal begrunnes ut fra livssituasjon og brukeren og skal forankres i fagkunnskap. Gjennom å dokumentere arbeidet vårt, bidrar vi til å kvalitetssikre tjenestene brukerne har/får (2008:16).

Det første man gjør er å kartlegge behov. Denne delen består av to faser, kartlegging og analyse. Vi er avhengig av å vite litt om fysiske, psykiske og sosiale utvikling til brukerne. Definerings av behov avhenger av vår evne til å se behov og ressurser i en sammenheng. Kartleggingen skal skje sammen med bruker, pårørende og andre profesjoner. Gjennom vernepleierens kunnskap om relasjon og kommunikasjonsferdigheter skal man sammen

med bruker finne de som kan gi en positiv utvikling for brukerens ressurser og muligheter (FO 2008:17).

I følge FO er intervju, samtaler, observasjoner og registreringer noen metoder vernepleieren bruker for å innhente data som er relevante for utfordringen man står ovenfor, å for å få en best mulig helhetlig vurdering. På bakgrunn av de dataene vi har innhentet, knytter vi det opp mot relevant teori, forskning, litteratur, samt egne erfaringsbaserte kunnskaper. (2008:17). I samarbeid med brukeren finner formulerer vi mål og tiltak. I prosessen bruker vi den erfaringen vi har, etiske og faglige skjønn i vår vurdering.

Vi formulerer mål med brukerens ønske i fokus. Målene kan være trivsel eller læringsmål og de skal være forankres i etisk, juridisk og omsorgsideologisk vurdering. I arbeid med å utforme tiltak, er det tre underliggende faser: metode, planlegging og gjennomføring. For å nå målene må man gjerne gjennom en endringsprosess. Endringene kan være rettet mot rammebetingelser, øke brukerens kompetanse eller en kombinasjon av dette. Endringsprosessen er avhengig av motivasjonen til brukeren og omgivelsene. Noen av metodene i bruk her kan være, nettverksarbeid, anvendt atferdsanalyse, omsorg og pleie, aktivitetstlære, kommunikasjon og veiledning (FO 2008:18).

Under planlegging av tiltaket må man ta hensyn til rammefaktorene/betingelsene som en arbeider under, samt om det er nok kompetanse og ressurser, material og tilgjengelig hjelpemidler. I planleggingen legger man frem skriftlig hvordan tiltaket skal gjennomføres og evalueres. I gjennomføringsfasen ser man om det er til hjelp for brukeren eller om det er en belastning, noe det ikke skal være. Da må man evaluere om man skal kutte tiltaket eller endre det. For å ta slike vurderinger skal det gjennomføres kartlegging fortløpende. I siste fasen av modellen finner vi evaluering.

Før vi gjennomfører eventuelle målrettet tiltak skal det utformes en evalueringsplan, hvor man skriver ned metoder for evaluering og om måloppnåelse. I evaluering er det viktig å få med prosessen og ikke bare om resultatet og det er viktig både for videre arbeid og for erfaringsbasert kunnskap hos vernepleieren (FO 2008:19). Ettervernet deles gjerne inn i tre faser som er forberedelse, flytting og oppfølging. I alle disse fasene kan vernepleieren

bidra med tilrettelegging i forskjellig form, dette med bruk av arbeidsredskapet våres, som jeg tok for meg i de overnevnte avsnittene.

Fasemodellen. Ettervern i tre faser.

I følge Storø Jan bør ettervern ikke skje bare fra den dagen ungdommen flytter, men det bør komme mye tidligere. Allerede fra den dagen de kommer inn i institusjon eller fosterhjem. Han skriver at ettervern bør skje over tre faser, forberedelse, flytting og oppfølging. I forberedelsesfasen blir ungdommene forberedt på verden utenfor barnvernet. Dette bør skje fra de kommer til institusjonen. Flytting, overgangen fra institusjon til egen leilighet, kan føre til krise for noen ungdommer. Siste del av ettervern er oppfølging. Her blir ungdommene utfordret til å stå på egne ben og mestre verden alene, med støtte og veiledning fra barnevernet. Det blir her utfordret til å fungere i et sosialt nettverk utenom institusjon eller hjem (2001:24).

Forberedelse

I følge Storø står ungdommene ovenfor forskjellige utfordringer når de skal flytte for seg selv, og de trenger gjerne spesielt tilrettelagt opplegg for å forberede seg på dette. En utvidet nettverkskartlegging kan være nyttig å gjøre i forberedelsesfasen, dette for å se hvem som kan være til hjelp for ungdommen i livet utenfor institusjonen.(2001:100) Med nettverket tenker jeg her på det naturlige sosiale nettverk og det profesjonelle nettverket. Jeg har tatt for meg dette senere i oppgaven.

Larsen et. Al (1990) viser til undersøkelse ”tilbake til fremtiden” der informantene i undersøkelsen svarte på hva de var minst forberedt på etter at de hadde flyttet ut fra ungdomshjemmet. Ungdommen forteller at noen av utfordringene samt det de var minst forberedt på var det å styre sin egen økonomi, arbeidsledigheten, kjærligheten, bli glad i noen og ensomheten. Planleggingen og forberedelsen på det å flytte på starte i god tid før flyttingen skjer. Storø (2001:98).

Flytting

Smits (1991) sine to ytre kriterier som er utslagsgivende for når ungdommene må flytte fra institusjonen er at ungdommen når myndighetsalderen og det andre at barnevernstjenesten

ikke lengre ønsker og stå for de økonomiske kostnadene i barnevernstiltaket. Storø (2001:124).

I følge Storø er det flere viktige aspekter en må ta hensyn til når det kommer til tidspunktet for flytting. Et moment som er viktig for at ungdommen skal få en positiv opplevelse ved flyttingen er at de ser det som sin avgjørelse. Forberedning er et viktig moment i flyttingsfasen. Det skaper trygghet og forutsigbarhet for ungdommen. Dette er ett område vernepleieren kan med sin kompetanse hjelpe ungdommen. Vernepleieren har kompetanse innenfor veiledning, tilrettelegging og hovedvekten ligger på miljøarbeid. Utfordringer og problemer av forskjellig art kan og tas opp og snakkes om. Dette kan være tema av personlig art, ungdommens bakgrunnshistorie, ferdigheter, kompetanse, støtte i nettverk, skole, arbeid, fritid og/eller helse (2001:127 ff).

Oppfølging.

I følge Storø er det i denne fasen de unge kjenner på det å ha ansvar og selvstendighet. De får dannet seg erfaringer uten å ha de voksne støttepersonene å lene seg til (2001:164).

Hva består denne fasen av? Storø viser til den australske barnevernsorganisasjonen (ACWA) Assosiasjon og children`s Welfare agencic definisjon av hva som er viktig i denne fasen. ”En trygge og stabile base, være tilgjengelig, tilby praksis og følelsesmessig støtte, bekrefte fremgang, hjelpe ungdommene med å se og vurdere sine muligheter og gjøre sine egne erfaringer, fremme uavhengighet og støtte ungdommenes valg” (2001:164). I denne fasen kan vernepleier spille en støttende rolle for ungdommen gjennom vår kompetanse innenfor miljørettet arbeid og veiledning. I følge FO er en viktig faktor for å få en god livskvalitet det å ta kontroll over egen hverdag, styre og bestemme over de viktige valgene i sitt eget liv. Gjennom målrettet og gode relasjonelle ferdigheter kan vi som vernepleiere gi støtte og veiledning til at ungdommene får en økt selvbestemmelse over sitt eget liv.

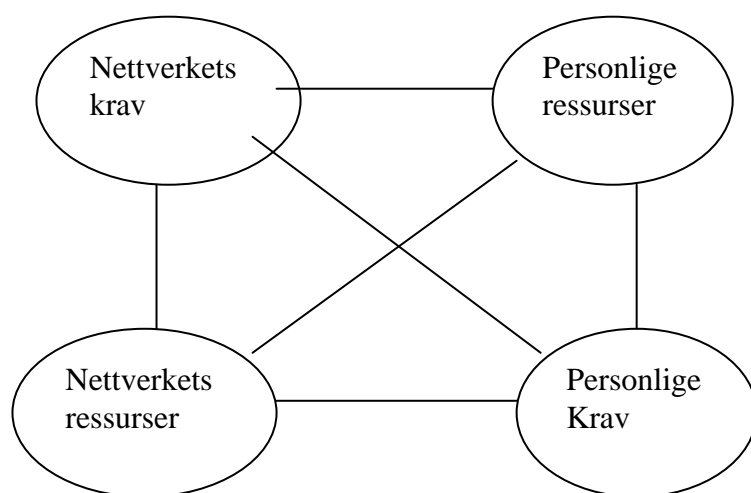
Ungdommenes medbestemmelser, er slik jeg ser, det viktigste i alle fasene i ettervern. Solfrid Vatne skriver at hvis vi som hjelper har fokus på brukermedvirkning, vil brukeren kunne utvikle større evne til selvstendighet. Vatne tar utgangspunkt i at medvirkning skal være en del av behandlingen (1998:20) Ungdommer som er i institusjon skal motiveres til å klare livet etter endt opphold. Ungdommene har også gjerne en del tøffe opplevelser bak

seg som de må jobbe med. Det beste er da å få jobbet med dette når de er under opphold i barnevernet enn når de skal ut alene og blir sittende med tankene selv uten å få bearbeidet dette. Vatne skriver videre at brukermedvirkning har som mål at brukeren skal være deltaker i sitt eget behandlingsopplegg. Dette gjøres hvor ungdommenes interesse ligger, og deres dagligdagse behov. Vatne skriver videre at brukermedvirkning kan gi brukerne(ungdommene) nye muligheter i livet (1998:20-21).

Utfordringer for personalet/ vernepleieren

Ungdommer som skal ut fra institusjon og over til selvstendig liv utenfor institusjonen kan oppleve ensomhet. De har kanskje derfor ett behov for litt veiledning på sosiale utfordringene. En vernepleier kan her bidra til å hjelpe ungdommen ved å se på nettverket og sine egne ressurser sammen med han. Nettverket kan bidra til å hjelpe ungdommen etter avsluttet opphold på institusjon. I følge Gundersen og Moynahan er nettverk forbindelseslinjer mellom bruker og hans sosiale omgivelser (2006:131). Figuren under illustrerer analyse av nettverk på mikronivå.

Figur 4. Analyse av nettverksarbeid på mikronivå.

Gundersen og Moynahan (2006:132)

Gundersen og Moynahan viser til personlig ressurs som sosiale, materielle eller økonomiske ressurser som vi har og kan bidra til med i fellesskapet. Sosiale ressurser kan vi igjen dele inn i kognitive, emosjonelle og motoriske ferdigheter. Med kognitive

ferdigheter menes en den evnen man har til å observere andres atferd for å finne ut av hva som er riktig oppførsel i de enkelte situasjoner. Det handler om selvinstruksjonene vi har og tar i bruk for å orientere oss, forstå og handle i miljøet. Emosjonelle er den evnen vi har til å nyansere våre følelsesmessige reaksjoner i situasjonene. Motoriske ferdigheter er de evnene enkelte har til å mestre forskjellige aktiviteter (2006:133). *Vi har alle rettigheter som medlemmer i et samfunn, uavhengig av personlige ressurser* Gundersen og Moynahan (2006:135).

Forfatterne skriver med personlige krav mener vi de rettighetene, tjenester, ytelser og hensyn en har rett på som en del av samfunnet. Det kan igjen deles i formelle og uformelle krav. Formelle krav er de rettighetene vi har krav på i samfunnet som er regulert i lover og forskrifter. Uformelle krav går ut på at man har rett på å bli behandlet som likeverdig uansett hvilke sosiale ferdigheter en har. Det er her de etiske og faglige standardene kommer inn. Sammen med lover og regler vil det være en rettssikkerhetsgaranti. Når vi driver med nettverksarbeid må man balansere de forventningene som omgivelsene har og de forventningene enkelte har til omgivelsene (2006:135).

Miljøets ressurser skriver forfatterne er delt inn i fire kategorier. Sosiale ressurser som er menneskene i nettverket. Økonomiske ressurser er de midlene som enkelte medlemmers behov kan utløse. Med miljøets materielle ressurser menes her personlig eide (hus, bil osv), felleseide (svømmehall, kino osv), miljøets naturgitte som er det fysiske miljøet som naturen rundt oss (2006:136).

Gundersen og Moynahan skriver at vi kan dele inn miljøets krav i to grupper. Ferdigheter i selve samhandlingssituasjonen og ferdigheter som kreves i den aktuelle situasjonen. Videre skriver forfatterne at årsaken til at noen ikke klarer å få seg nye kontakter kan være manglende kompetanse innen området. Vi som vernepleiere kan her bidra til for eksempel opptrening av sosiale kompetanse, være støttespiller i ulike sosiale situasjoner, prøve å synliggjøre de "usynlige" reglene og gi veiledning og korreksjon på atferd. I en veiledningsfase er det viktig at vi reflekterer over forskjellige etiske dilemmaer vi kan komme oppi. Ved for eksempel korreksjon av atferd må vi passe på at det er for brukerne/ungdommens beste og ikke at det er vår tolkning av god eller dårlig atferd som

spiller inn. Nedenfor har jeg vist til to forskjellige etiske refleksjonsmodeller som vi kan ta utgangspunkt i når vi står ovenfor etiske dilemmaer.

Etiske refleksjonsmodeller.

Som vernepleier kan vi komme opp i etiske dilemmaer knyttet til arbeid med ungdommer og deres vei til et selvstendig liv utenfor institusjonen. Jeg har tatt for meg to modeller vi kan jobbe ut fra. Den ene er en verdietisk refleksjonsmodell, GODT. Den andre jeg har brukt Aadland sin modell og lagt inn arbeidsmodellen til vernepleieren. Med hjelp av disse modellene kan vi reflektere over hvordan og hvorfor vi handler som vi gjør, samt få innsikt i våres verdigrunnlag og begrunnelser hvorfor vi handler som vi gjør. Vi kan også bruke de i samtale med ungdommene.

Etisk refleksjonsmodell 1. GODT.

Grunnlaget i verdiene

Omstendigheter

Deontologiske perspektiver

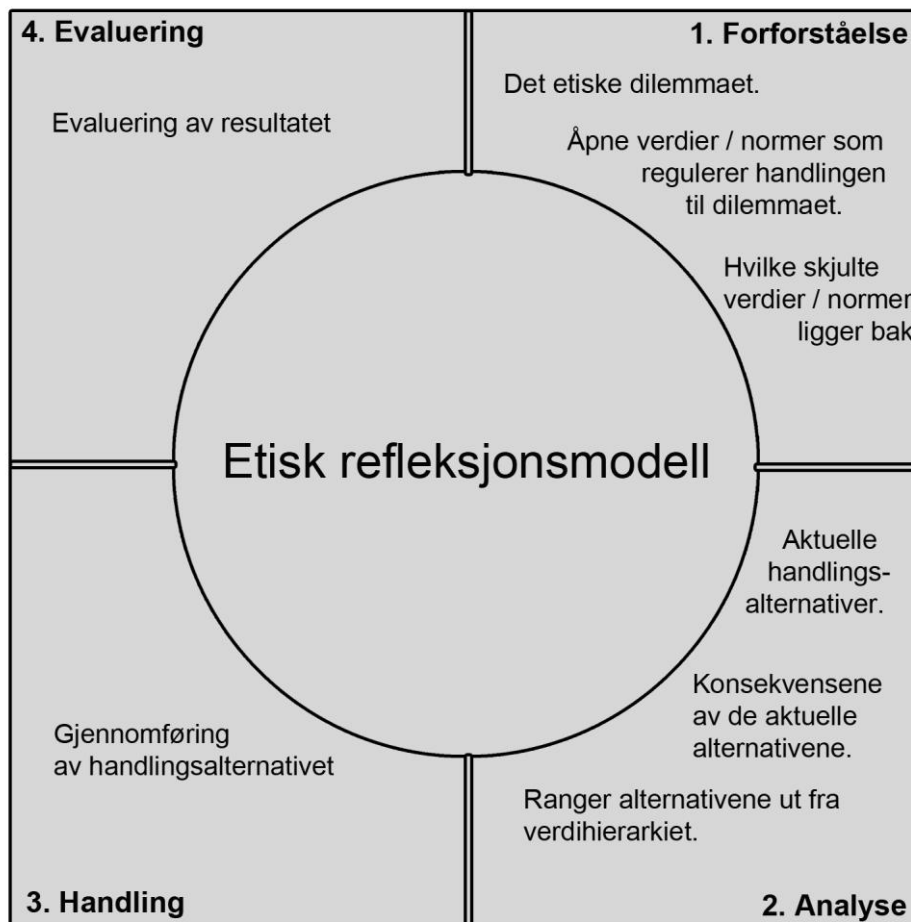
Teleologiske perspektiver

(Lingås 2005:89)

I følge Lingås er grunnlaget i verdiene det første steget i en etisk refleksjon. Vi må spørre oss selv hvilke verdier som er relevant for den aktuelle saken. Er det målverdier, rettighetsverdier eller middelverdier? For så å tenke over hvilke verdier som står i konflikt til hverandre. Deretter se på hvilke rammebetingelser (faglige ideologier, økonomiske, og administrative rammer) eller omstendigheter vi arbeider under og om de er med på å påvirke valget. Vi tenke over hvilken påvirkning vår egen bakgrunn har på valgene. Neste steg i en etisk refleksjon er det deontologiske perspektivet. Det vil si etiske retninger som pliktetikk og sinnelagsetikk, den gode viljen. Hvilke er det vi jobber ut fra? Siste steget i refleksjonen blir teleologiske perspektiv. Her må vi tenke på hva vi vil oppnå og hva blir konsekvensene av valget? (2005:90-95).

Etisk refleksjonsmodell 2

Aadland skriver at den etiske refleksjonsmodell kan gi en retningslinje til hvordan vi kan utvikle en bedre etisk bevissthet. Modellen er ment som en mal for samtalen mellom problemeieren og veilederne (1998:186). Jeg har prøvd å illustrere denne modellen gjennom en figur laget ut fra malen til vernepleierens arbeidsmodell. Grunnen til jeg satte den i vernepleierens modell, er for å se sammenhengen mellom bruken av den og den etiske modellen. Se figur nedenfor.

Figur 5. Refleksjonsmodell.

(Tekst i modellen hentet fra FO 2007)

Forklaring til den etiske refleksjonsmodellen.

I følge Aadland skal vi i første del av modellen se på det etiske dilemmaet. Ut fra vår forståelse presisere vi dilemmaet, hvordan vi ser det og hvordan ungdommen ser det, hvilke forventninger som ligger bak, motiv og holdninger. Hvilke åpne og skjulte verdier som ligger til grunn for dilemmaet, både våre og ungdommens. Og ut fra det lage en

endelig formulering på problemet. Del to av modellen er analysen. Her må en se på de ulike handlingsalternativene som viser seg i situasjonen, samt hvilke konsekvenser de forskjellige alternativene har. Sammen med ungdommen skal vi komme frem til handlingsalternativer. Den tredje delen av modellen, handling, går ut på å sette handlingen ut i livet og gjennomføre det. Til slutt skal vi evaluere resultatet av hele prosessen vi har vært gjennom (1998:186).

Utfordringer for ungdommene.

En av Eriksens fem utviklingsstadier er puberteten som handler om å bygge en fast identitet. Typiske trekk i pubertetsfasen er ved positiv grunnholdning, en stabil identitet og ved negativ grunnholdning, rolle og identitetsforvirring Bunkholdt (2003:206). Forfatteren skriver videre at det er i denne fasen og frem til voksen alder at byggesteine (erfaringene gjennom oppvekst og utvikling) og selvfølelsen, identiteten eller egoidentitet som Eriksen kaller det, utvikler seg. Med egoidentitet mener Eriksen spørsmålene hvem jeg er, hva en ønsker en opplevelse av seg selv gjennom all kroppslige og andre forandringer (2003:206).

Imsen (1991) definerer identitet som

En følelse av noe konstant og uforanderlig i vårt indre på tvers av situasjonene. Å ha en identitet vil si å kjenne seg selv og vite hva en står for. Det er følelse av tilhørighet i forhold til fortid, nåtid og fremtid. Identitet innebærer å ha en trygghet og stabil selvoppfatning og være seg bevisst sin sosiale forandring (Bunkholdt 2003:167).

Ungdommene som er i fasen før og etter utflytning er også midt i fasen for å utvikle seg som egen person, med egen personlighet og identitet. I følge Bunkholdt karakteriseres det enkelte menneskes personlighet helheten av tanker, følelser og atferd. Altså tanker og følelser er det som foregår inni oss, mens atferd er det som vi gir uttrykk for utad (2003:163).

Storø skriver at i alderen 18-24 år er det vanlig at ungdommene flytter ut fra familien og starter sitt selvstendige liv som voksen. I denne fasen står ungdommene ovenfor samfunnet umiddelbare krav (2001:39). En utfordring i denne fasen kan være sosialiseringen.

Mennesker er sosiale vesen fra fødselen og sosialiseringsprosessen er noe man gjør gjennom hele livet. Et viktig moment med oppdragelsen er at barnet /ungdommen skal bli en del av forskjellige sosiale sammenhenger eller medlemmer av forskjellige grupper. Måten ungdommene kan bli medlemmer av de sosiale sammenhengene på er gjennom å lære seg de forskjellige holdningene, normene og reglene som gjelder for den gruppen. Ungdommen går inne i forskjellige roller gjennom hele livet. En viktig kilde til sosialiseringen er jevnaldrede og andre viktige voksne. Foreldre og barn relasjonen er viktig og den første form for sosialisering barnet får. Hvordan denne relasjonen var/er viser seg i sosialiseringen med andre. Det er i samspillet med omsorgspersonene det legges grunnlag for videre deltakelse i større sosiale sammenhenger, dette fordi denne sosialiseringen blir deres første erfaring med sosiale samspill. Det er her de lærer seg det som er nødvendig av holdninger, atferd og ferdigheter til videre og større sosialisering Bunkholdt (2003:231).

Storø skriver at ungdomstiden er full av utfordringer. De må individualiseres og bygge opp tillitt til seg selv og sine evner. Det er store psykologiske og sosiale endringer.

Videre skriver Storø at ungdommene trenger å lære seg å håndtere verden etter endt opphold under barnevernet. De må få oppgaver som de er i stand til å mestre tilpasset deres modningsnivå (2001:40). En vernepleier som jobber med ungdommene i barnevernstiltak har i oppgave å tenke fremover og hjelpe ungdommene til å takle dette. Sette seg ned å diskutere hvordan utfallet av de oppgavene de hadde ble, utviklingsoppgaver. Og den (1997) forteller om tre viktige utviklingsoppgaver som ungdommene har:

1. *Å utvikle relasjon til jevnaldrende av begge kjønn.*
2. *Mestre kravene og oppgavene som skolen stiller.*
3. *Å mestre autoriteter både hjemme og skole.*

(Storø 2001:48ff).

Samhandling

Røkenes og Hanssen skriver at det er fire grunnleggende perspektiver som møte med andre kan oppleves fra. ”Det er egenperspektiv, min verden. Andreperspektiv, din verden. Det intersubjektive opplevelsesfellesskapet, vår verden og samhandlingsperspektivet som omhandler vårt perspektiv i samhandling mellom oss”. Disse perspektivene er grunnleggende for kommunikasjon og samspill med andre (2006:36). I møte med

ungdommene må jeg da ha et reflektert syn på hva og hvordan jeg ser på det å være ungdom. Jeg må kunne se det fra ungdommens perspektiv, hvordan vi kan se det sammen og i sammenheng med samfunnet.

Drøfting

Jeg vil i drøftingen ta for meg utfordringene jeg ser i arbeidet med ettervernet i barnevernet og prøve å knytte det opp mot problemstillingen min.” Hvordan kan vernepleieren tilrettelegge for ungdommer som skal ha ettervern i barnevernet?”

Jeg ser at det er flere utfordringer en vernepleier kan stå ovenfor ved tilrettelegging for ungdommene. Både sosial, fysisk og psykisk art. Hovedfokuset jeg har valgt i drøftingen er, behovet for ettervern og tverrfaglig samarbeid.

Begrepene ”ettervern”, ”leaving care work” og ”independent – living”.

I begrepsavklaringen tok jeg for meg begrepene ”leaving care work” og ”independent – living”. Jeg vil her gå litt nærmere inn på disse betegnelse.

Aftercare (ettervern) er et begrep som sjelden blir brukt i engelskspråklig land. Begreper som ”Leaving care work” og ”independent- living” er de begrepene som blir brukt. I følge Stein har ”leaving care work” som mål å ha en fremdriftsplan for ungdommene fra de er 16 år og frem til de er 21. Dette kan forlenges til de er 24 om de er i en videreutdanning. Målet med ”leaving care work” er å skape uavhengighet for ungdommene og det gjøres ved å involvere ungdommene i planleggingen. Fokuset har de på hele prosessen når de skal forlate omsorgen (1997).

”Independent- living” er et amerikansk begrep som bygger på at ungdommen skal klare seg selv. Det er resultatorientert, hvor ungdommene har som mål å klare seg selv. I følge Askheim er målet innenfor ”independent living” å klare seg selv. Det er lagt vekt på selvbestemmelse og rettigheter. Problemet ligger ikke hos ungdommen men er samfunnsskapte barrierer som virker diskriminerende (2003:127).

Ettervern er slik jeg ser det fokuseres på et problem. Jeg tolker det som om det er snakk om å verne noe etter en annen del er ferdig. Så etter at ungdommene forlater institusjonene skal de vernes mot samfunnet eller samfunnet vernes mot dem? Det er veldig negativt fokusert i mine øyne. Ettervern som begrep virker for meg som om det tar sikte på å jobbe

med et problem. Er det slik at ungdommene som har vært på institusjon er et problem for samfunnet? "Leaving care" tenker jeg handler om å forlate noe og fokusere på å klare seg selv. Fokuset er ikke lagt på et problem, men heller på selvstendighet, forlate omsorgen fra det offentlige og over til å klare seg selv i samfunnet. "Independent living" viser også til selvstendighet og til det å mestre å klare livet utenfor den offentlige omsorg. Målet er at ungdommene skal klare seg selv. De to begrepene er fokusert på å klare seg selv ut i samfunnet og ikke fokusert på et problem samfunnet får eller har. I motsetning til ettervern som jeg tolker som fokus på problem for samfunnet. Vi som skal jobbe med ungdommer må ikke ha fokus på at vi jobber for å verne noen, verken ungdommene eller samfunnet. Vi må heller ha fokus på ungdommenes selvstendige tilværelse i samfunnet etter endt opphold på institusjon.

Samarbeid.

Ettervern er som jeg nevnte tidligere et frivillig tiltak fra barnevernet. Ungdommene kan selv bestemme om de ønsker dette eller ikke. I barnevernsloven endret fra 1992 tok de vekk ordet ettervern. Det går nå på alder. Alder for å få videreført tiltak var da opptil 20 år. I juni 1998 ble den endret igjen til 23 år. For meg viser dette at behovet for ettervernet er der og at politikerne også ser at det er behov for det. Men det er ikke nok å endre alderen i loven, det må også tilføres økonomiske ressurser for å gjennomføre dette. Clausen og Kristofersen skriver at det har vært en økning av ettervernsklienter i barnevernet fra 1990 til 2005, så behovet ligger der. Forfatterne skriver videre at antall ettervernsklienter halveres for hvert år ungdommene er i ettervern (2008).

Hva legges til grunn for dette? Har dette noe med økonomi å gjøre? Eller er det andre instanser som tar over oppfølgingen av disse ungdommene? I følge Ofstad og Skar har ikke den statlig regionale barnevernsmyndighet økonomisk ansvar ovenfor ungdommer over 20 år. Hva kan den kommunale barnevernstjenesten da hjelpe ungdommene med? Er de villige til å hjelpe ungdommene da? Barnevernet skal være koordinator ovenfor andre etater i arbeidet med å hjelpe ungdommene til ett bra liv. Det blir da en viktig oppgave å samarbeide på tvers av etatene for å gi disse ungdommene ett bra tilbud.

For å kunne gi ett bra nok ettervern til barnevernsklienter, mener jeg at samarbeid mellom etatene bør vært ett nøkkelord. Dersom kommunene ikke har økonomi til å ta seg av de eldste i barnevernet burde de da ha samarbeidet med andre etater? Skulle det ha vært

opprettet en instans som kan ta denne biten av barnevernstjenesten? I samarbeid med NAV? Det er viktig å passe på at ungdommene ikke blir kasterbatter mellom de forskjellige instansene innenfor helse og sosialetatene. Ungdommene har hatt det vanskelig fra før om de ikke skal møte unødvendig motstand i hjelpeapparatet. Hvordan er dette for ungdommenes videre utvikling? Er dette en av grunnene til at ikke alle tar imot hjelp om ettervern? Jeg ser at tverrfaglig samarbeid er viktig for å yte best mulig hjelp til ungdommene.

I forskningen om ettervern kom det frem at samarbeid var en av de største utfordringene institusjonene hadde. Jeg tror grunnen til at dette samarbeidet kan bli vanskelig er at de forskjellige profesjonene sitter på hver sin "tue" og formidler ut fra sitt ståsted uten at fokuset blir på ungdommen. Brodtkorb med mfl. skriver at i møte med andre profesjoner står den enkelte ovenfor etiske dilemma. Da med tanke på at han prøver å heve sitt eget faglige syn (tue) og prøver å få det opp og gjeldene, mens han på den annen side skal prøve å bidra til at brukeren får et godt tilbud. Om profesjonene prøver å heve sine syn og sine fagfelt frem, kommer de ikke frem til det beste for brukeren.(2002:63). Jeg tror da at det må utnevnes en koordinator som skal slåss for ungdommens beste, som kan samle trådene slik at alle kan bidra fra sitt fagfelt for brukerens beste.

Vernepleieren som jobber sammen med ungdommen kan da være ett godt alternativ. Ikke bare jobber de tett sammen med ungdommen, men også fordi vernepleieren har en allsidighet og bred faglig kunnskap i sin utdanning. I følge Brodtkorb mfl skriver de at et utgangspunkt for godt tverrfaglig samarbeid er å jobbe ut fra de som de er enige om at ungdommen har ressurser, trenger hjelp eller står overfor en utfordring, og at de alle vil at ungdommen skal få utvikle sine ressurser slik at han kan stå på egne be (2002:64).

Behov for støtte?

Ofstad og Skar skriver at tiltakene for ungdommene over 20 år faller under den kommunale barnevernstjenestens ansvarsområde og at tiltak som forlenget barnevernsinstitusjonsopphold er lite gunstig da det er beregnet for barn og unge som er mye yngre. Ungdommene er i en utsatt fase av livet når de er i og rundt myndighetsalderen. Behov for oppfølging og trygghet er noe av det jeg mener er viktig for ungdommene i denne fasen. Det kom frem i Bakketeig og Backe – Hansen sin rapport at

flere av ungdommene slet med ensomhet, psykiatri og det å føle trygghet etter at de hadde flyttet for seg selv (2008).

Ungdommene har også stort behov for en støtteperson i fasen hvor de blir oppfattet som voksne. Ungdommene må få prøve å feile i sine forsøk på å løse forskjellige oppgaver, og med en støttende og forståelsesfull voksen, som kan hjelpe og veilede ungdommene i denne fasen slik at de etter hvert velger andre løsninger på sine problem. Vi må være bevisst våre egne verdier og normer i veiledningssituasjoner med ungdommen. Dette kan fort bli et etisk dilemma for vernepleieren når egne verdier og holdninger står i konflikt med hvordan ungdommene sine. Vi kan bruke Aadlands etiske refleksjonsmodellen (Figur 5) i samtale med ungdommen når vi står ovenfor slike dilemmaer som kan oppstå. Det er ungdommenes meninger som skal vektlegges.

Jeg mener at det er viktig at ungdommene får bestemme selv hvordan de ønsker ettervernet skal være. Ungdommene er forskjellige, med forskjellige behov, ønsker og ressurser i møte med voksenlivet. I ettervern tenker jeg at makten ligger i barnvernstjenesten og lite hos ungdommen. Selv om de kan bestemme om de vil ha ettervern eller ikke, er det barnevernstjenesten som bestemmer til syvende og sist slik jeg ser det. De utøver skjønn i avgjørelsen om de skal få det eller ikke.

I følge Storø er det å være en støtteperson en av de viktige faglige oppgavene vi har når ungdommene skal ut av et liv i omsorg (2001:181-183). Det kan være en stor utfordring for vernepleieren å gi ungdommen makten. Å jobbe med ungdommer kan ofte innebære maktproblemer. Det er ikke alltid lett å innse at ungdommer vokser til å skal bli selvstendige voksne og skal ta sine egne valg i livet. Vi som vernepleiere og andre profesjonelle voksne må jobbe med våre egne holdninger til maktproblemet. I følge Storø innebærer det å gi fra seg makten og gi den til noen. I dette tilfelle å gi makten til noen som kanskje ikke klarer bruke den på en best mulig måte. Forfatteren skriver videre at prosessen med å gi fra seg makten bør skje gradvis (2001:187)

Miljøarbeid

Jeg mener og tror at overgangen fra å flytte fra en institusjon og over til noe eget vil være en stor overgang for ungdommene. Derfor mener jeg at det er viktig å forberede ungdommene på utflyttingen for at overgangen skal bli så god som mulig. Her kan

vernepleieren hjelpe til med tilrettelegging for ungdommene gjennom samtale og veiledning under oppholdet, der ungdommene kan ta frem sine problemstillinger og få mulighet til å jobbe med det, og avklare sitt behov når de flytter.

Vernepleier har god kompetanse på det å systematisere og kartlegge behov. Larsen og Selnes (1983:4) definisjon på miljøterapi med unge i institusjon ” en systematisk og gjennomtenkt tilrettelegging av miljøets psykologiske, sosiale og materielle / fysiske betingelser i forhold til individets og gruppes situasjon og behov. Hensikten med dette er å fremme dere muligheter til læring, mestring og personlig ansvar” (Linde og Nordlund 2006:21)

Sammen med ungdommene kan vi finne frem til eventuelle tiltak som de kan dra nytte av uten at de skal få følelsen av å miste sin frihet, og hjelpe de til å føle mestring og ansvar over eget liv. Frihet for sitt eget liv er noe mange av disse ungdommene føler i denne fasen. De har kanskje et behov for å vise at de klarer å passe på seg selv. Muligheten for å prøve å feile må derfor ligge til rette for dem. Vi som arbeider med ungdommene må la de ta sine egne valg. Selv i de situasjonene vi mener at de gjør feil valg ut fra vår forståelse av rett og galt. I slike situasjoner vil vi nok stå ovenfor flere etiske dilemmaer, ut fra vår forståelse av hva som er rett og galt. Det å finne den rette balansen kan være en utfordring. Vernepleieren kan da jobbe ut fra den etiske refleksjonsmodellen GODT som jeg nevnte ovenfor i teoridelen. Vi må tenke over hvilke verdier, rammebetingelser og hva måloppnåelsen er i temaet som blir tatt opp. Vi må være klar over disse forholdene så de ikke kommer i konflikt med ungdommenes mål og tanker rundt sitt selvstendige liv uten den offentlige omsorgen.

Fleksibilitet i ettervern.

Dersom ungdommene takker nei til ettervern, må de etter å ha prøvd seg, få mulighet til å vende tilbake for å få hjelp om de føler behov for det. En ”vanlig” ungdom har denne muligheten når de flytter fra sine foreldre og inn til egen bolig. Det er ikke slik at når de først flytter så er ikke foreldrene tilgjengelig for dem lengre. Avgjørelsen på om ungdommene skal få ettervern ligger i barnevernet og de har stor makt ovenfor ungdommene. Det er de som avgjør skjebnen til ungdommen. Tar de ikke imot ettervern når de får spørsmål om det, er det lite sjanse for at de får det tilbudet igjen. Ungdommene

får selv velge om de vil ha det, men er det likevel riktig at de ikke kan gå tilbake og endre sin avgjørelse?

Ja de får velge, men vet du konsekvensen av valget de tar når de er 17- 18 år? Hvor god er innsikten da? Etter min mening skulle det vært større fleksibilitet i ettervernet om ungdommen takker nei til det. Det er ikke alltid ungdommene selv ser hvilke behov de har for videre oppfølging og de trenger derfor nok informasjon om hvilke tilbud de kan få og hvordan det kan tilrettelegges for dem.

Ungdommer i barnevernet har hatt flere tunge utfordringer gjennom livet om ikke de skal føle seg sviktet når de skal stå på egne ben. Det er et faremoment, hvor ungdommene kan få følelsen av at de ikke klarer noe selv og at de ikke er ønsket. Det kan føre til at de ikke vil prøve seg og lettere havne på feil hylle her i livet. Derfor mener jeg at fleksibilitet i form av angrefrist og mulighet til å vende tilbake til hjelpeapparatet burde vært litt større.

I en longitudinell studie Clausen og Kristofersen har gjort blant barnevernsklienter i Norge 1990 til 2005. Her kom det frem at blant de ungdommene som har fått ettervern var det større sjanse og klare seg i motsetning til de som ikke har fått det. Det kom også frem at de som har vært i fosterhjem hadde større sjanse for å klare seg i motsetning til de som hadde vært i institusjon (2008). Kan grunnen til det være at på institusjon har det vært rundt flere mennesker hele tiden? At de endelig ser på muligheten til å få sitt eget, mens de som har vært i fosterhjem har hatt et "vanlig" familieliv i likhet med andre ungdommer. Dette viser bare viktigheten med ettervern i barnevernet. Hvorfor er det da så få som får eller tar imot tilbudet om ettervern? Er opplysninger om ettervernet tydelig nok til ungdommene? Vi må ta i betraktning at disse ungdommene har vært i en vanskelig situasjon, og kan kanskje se på muligheten å få være fri som et større behov akkurat når de fyller 18 år. Den ene dagen er de under offentlig omsorg mens i den neste er frie, selvstendig mennesker som skal ta sine egne avgjørelser uten å tenke på konsekvensene. Det kan være vanskelig for dem å sette seg inn i et langtidsperspektiv. De vil gjerne leve her og nå. Jeg mener at det er viktig med gode forberedelser for ungdommene, med gode forberedelser kan det skape trygghet og forutsigbarhet for ungdommene.

Som jeg nevnte i teorien, var en av utfordringene til ungdommene i ettervernsfasen at de måtte ta stilling til om de ville ha ettervern eller ikke i ett så tidlig tidspunkt. De syntes selv

at det var vanskelig å ta stilling til det. De skulle derfor ønske at det var større fleksibilitet i ettervernet og angrefristen på om de ville ha det. Burde ikke barneverntjenesten legge til rette for angrefristen lengre? Det står ikke lovfestet eller helt konkret hvor lenge angrefristen er. Barnevernet må da her utøve skjønn når de avgjør om ungdommene kan få tilbake muligheten for å få ettervern.

Noen av ungdommene ga uttrykk for at de ikke ønsket å bestemme selv om de skulle ha ettervern eller ikke. Er det slik at i den omsorgssituasjonen ungdommene befinner seg i når de er i institusjon at de er vant til at avgjørelsene blir tatt for dem uten deres innvirkning. Har ungdommene da opparbeidet seg nok kompetanse på det området så de er klar for å møte livet utenfor institusjon og eller fosterhjem? Man kan fundere rundt utsagnet til de av ungdommene som ikke ville ta avgjørelse selv, at det kan virke som om det blir tatt mye avgjørelser uten at ungdommene har fått medvirkning? Har de klart å opparbeide seg denne kompetansen i de omsorgssituasjonene de er i? Dette vil igjen gjenspeile seg i hvor lenge de har vært på institusjon.

Slik jeg ser det, kan mange av ungdommene i denne tiden ha blitt lært hjelpsløshet. Lært hjelpsløshet er innenfor læringsteori en langvarig passivitet med bakgrunn av gjentatte erfaringer med aversive og ukontrollerte omgivelser. Dersom man har vært i situasjoner som man ikke tåler og har lært at man ikke klarer å utføre dem uten at man føler seg hjelpsløs, har manglende mestring erfaringer på området at det kan gi lav selvverd. Når de da kommer opp i situasjoner de ikke kan kontrollere setter de seg tilbake og blir passive (Bunholdt 2002:251).

I følge Bunkholdt er hvordan man har lært å mestre problemer og vanskelige situasjoner varierende. Det kommer an på hvilke erfaringer man har med å mestre slike situasjoner. Har man få mestringserfaringer og føler at man har liten kontroll over livet sitt, kan det føre til liten tillitt til seg selv og sine muligheter til å løse nye problemer som kommer opp (2002:255). Ungdommene bør derfor i sitt opphold på institusjon få oppgaver som de kan mestre og som er knyttet til de oppgavene de vil møte utenfor institusjonene.

Ungdomstiden

Storø skriver han at det er viktig at fagpersonene er reflektert over sin egen ungdomstid og hvilken holdning han/hun har til ungdommene. Synet fagpersonen har på ungdommer kan være med på å farge møte mellom dem. En annen viktig grunn for at fagpersonene må være reflektert i sin holdning til ungdommer er så ikke holdningene blir til fordommer

Storø skriver at når ungdommene nærmer seg voksenstadiet, er det forskjellige hensyn og utfordringer den faglig voksne står ovenfor som for eksempel i kommunikasjonen. De voksne har kanskje hatt ett forhold til ungdommen over lang tid, og må da endre sin kommunikasjon til en mer voksen og ansvarlig tilnærming til ungdommen. I denne fasen er det viktig med aktiv rådgivning om valg mulighetene ungdommene har. Ungdommenes valg må her vektlegges sterkere enn tidligere (2001:181).

Tilrettelegging i ettervern.

Ettervern kan ha en forebyggende effekt for ungdommene. De er forskjellige grunnet til at ungdommene kommer i barnevernsinstitusjoner og at de har behov for ettervern. Jeg ser at det er viktig å forebygge i ettervern fordi ungdommene kan møte store utfordringer og unødvendige belastninger etter endt opphold. Ved å tilrettelegge og forebygge tidlig, kan vi redusere at ungdommene opplever for store kriser etter at de er flyttet fra institusjonen. Jeg mener at det kan oppleves som kris for noen av ungdommen, da de fra å være ungdom skal og vil bli behandlet som voksen når de er 18 år. Det kan sette i gang noen rollekonflikter innad med seg selv og ikke minst en identitetskonflikt. Dette er krise som de må mestre og da helst med en voksen som kan gi råd og veilede dem. Når en ungdom flytter fra sine foreldre og over til egen bolig, har de alltid muligheten og vende tilbake for råd og støtte. Derfor mener jeg at ungdommene som flytter fra institusjoner også bør få denne muligheten. Problematiserer vi dette og snakker om det sammen med ungdommene før de når myndighetsalderen trenger ikke det og oppleves som for stor utfordring for ungdommene.

I forskningen som var gjort av ettervern kom det frem at flere av ungdommen mente de ville ha hjelp til psykiatrisk hjelp, samt at noen av ungdommene sa at de ikke var helt forberedt på ensomheten som fulgte med å flytte i egen bolig. Når ensomheten kom, følte de seg rastløse og urolige. Det var ikke alltid at de kunne ta kontakt med vennene sine da de kunne være opptatt med andre aktiviteter eller familie. Ungdommene mente at det

hadde vært godt å ha en støttespiller. En de kunne henvende seg til når det ble tungt. Slik jeg ser det vil forebygging i tidlig fase hjelpe på og redusere risikoen for ensomhet og psykiatriske problemer. Det er en stor overgang for ungdommer som har vokst opp i institusjon og flytter for seg selv. Fra å ha flere mennesker rundt seg til å sitte igjen alene kan føre til stor belastninger. Mange ungdommer føler på friheten etter at de har flyttet fra institusjon. Det å slippe og ha folk rundt seg hele tiden, og endelig få fred og ro når de vil ha det.

Landsforeningen for barnevernsbarn har laget en dokumentarfilm om ettervern. I dokumentarfilmen var det flere av ungdommen som konkretiserte at det var godt endelig å få friheten sin. Leve livet slik de vil, ta de valgene de vil. Bare det å få slenge seg på sofaen når de ville var en befrielse fortalte ungdommene. Men dette varte bare de første ukene, månedene. Når de var blitt vant til stillheten og roen rundt seg, begynte ensomheten og trengte på og med ensomheten kom tankene, også de vonde tankene. Jeg mener at det bør tilrettelegges for at ungdommene kan få snakket om disse følelsene og få bearbeidet de. Det er ikke sikkert at alle tenker over at de kommer og tror at de kanskje har fått bearbeidet dem.

Samtale med ungdommen om hva og hvordan livet kan utspille seg for noen etter oppholdet kan være godt å få snakket om og blitt forberedt på. Ligger mulighetene tilrette for å få bearbeidet følelsene og opplevelsene ungdommene sitter med, kan overgangen kanskje bli lettere. Dette bør skje før ungdommene flytter. Ungdommene kan få ettervern som oppfølging etter de har flyttet ved at en vernepleier følger dem opp i deres bolig, besøker dem for å se hvordan det går osv. Da trenger ikke overgangen bli så stor og ensomheten som noen føler og å bli sittende igjen alene kan reduseres. Ett annet tiltak kan være at det opprettes en selvhjelpsgruppe for ungdommer som har vært under barnevernet som en del av ettervernet. Her kan ungdommene få muligheten til å dele sine erfaringer med andre som har sittet i samme situasjon som dem.

Forbygging kan sees på som en aktivitet som blir satt i gang for et problem som ikke finnes enda og vil forhindre at problemet oppstår. Det handler om en målrettet og planlagt aktivitet. Målsetningen med forebygging er å redusere risikofaktorer (Snoek og Engedal 2004:41-42). I ettervernsfasen er det forebygging av eventuelle risikofaktorer vernepleieren vil jobbe med. Når ungdommene trekker inn utfordringer ved fasene kan vi tenke på å

sette inn tiltak for å forbygge at det skjer. Jeg mener at ungdommene bør få trene på å bo alene før de flytter. Ikke bare det å bo alene, men få trening i å håndtere økonomien selv. Betale sine egne regninger med veiledning. Her kan vernepleieren være en støtte for ungdommene, i en periode med botrening. Gjennom forebygging ønsker vi å redusere risikofaktorer. For utvikling av for eksempel ensomhet, og eller at ungdommene skal havne utenfor samfunnet og det sosiale liv. Ved å sette i gang forbygging i nærmiljøet å bedre levekårene kan vi redusere utviklingen av de problemene ungdommene selv føler de kan stå ovenfor. Dette bygger opp på at jeg mener at ettervern er viktig. I følge Gundersen og Moynahan kan det komme en ubalanse i forhold til de ressursene man har og de kravene som stilles. Dette vil skape misstrivsel over lengre tid.

En utfordring vi står ovenfor når man tilrettelegger for sosiale ferdigheter er å finne de aktivitetene som ungdommen vil like og klarer og mestrer og bidra til positivt. Vi må da tilrettelegge for ungdommen på en slik måte at hans ressurser og ønsker møtes. Nettverksarbeid er i følge Gundersen og Moyhana å bruke eller vedlikeholde de ressursene vi vet om eller utforske nye (2006:136). Det blir da vår jobb i nettverksarbeidet å sjekke ut hva som finnes av ressurser i nærmiljøet rundt ungdommen. Det er ikke sikkert at alle ungdommene ser behovene sine selv. Noen kan trenge sosial trening, bygge seg et nettverk. Jeg mener dette bør skje før ungdommene blir atten år.

Avslutning

Etter arbeidet med denne oppgaven har jeg fått ett innblikk i hvordan ettervern er i barnevernet. Jeg har også sett hva en vernepleier kan bidra med i ettervern. Det er flere utfordringer som man kommer borti under arbeid med ettervernet. Samarbeid, etiske utfordringer i samspill og veilederrollen, miljøarbeid, sosiale utfordringer for ungdommer, angrefristen når ungdommen takker nei til ettervern er noen av utfordringene vernepleieren står ovenfor i ettervernsfasen.

Oppsummering.

Behov for ettervern.

Gjennom arbeidet med oppgaven, ser jeg at det er flere utfordringer vi står ovenfor i arbeid med ettervern. Jeg skal her oppsummere hovedpunktene i oppgaven og utfordringene i arbeidet med ettervern. Jeg ser også at det er stort behov for ettervern og at fokuset på det bør vektlegges mer i fremtiden. Dette viser også forskningen og litteratur som er gjort på dette området. I senere tid har det vært forsket både internasjonalt og nasjonalt på ettervern.

Bakketeig og Backe – Hansen har gjort en forskning på ettervernet her i Norge og i Storbritannia har Stein tatt for seg forskning på ettervern eller ”Leaving care work” som er det begrepet de bruker. Det har også vært endringer i barnevernsloven hvor alderen på ettervern har økt fra 21 til 23. Dermed ser også politikerne at det er stort behov for å tilrettelegge for bedre ettervern. Ettervern bør slik jeg ser det ha større fokus enn det har i dag. Koordinering av ansvar, tverrfaglig samarbeid, fleksibilitet i angrefristen er noen av de utfordringene vi må ha fokus på i ettervern. Hovedfunnene i forskningen viser at det ikke er gode nok skriftlige rutiner for arbeid med ettervern.

Angrefristen.

I følge Bakketeig og Backe – Hansen bør barnevernstjenesten ta kontakt med ungdommene som takket nei til ettervern når de blir 19 år for å høre om de da har behov for ettervern. Slik det er i dag er det ikke fastsatt noen regel om hvor lenge angrefristen er på. Ungdommene mener også at det burde være større fleksibilitet i angrefristen på ettervern. Dette for de mener det er vanskelig å ta stilling til om de har behov for det når de er 18 år.

Samarbeid.

I forskningen til Bakketeig og Backe – Hansen kom det frem en stor utfordring barnevernsinstitusjonene hadde i arbeid med ettervern. Det var samarbeid med andre etater. Det var stor usikkerhet om ansvarsfordelingene og det kom også frem at det var dårlig informasjonsflyt mellom etatene. Dette igjen kan være en grunn til at det ikke gir så bra ettervern som det kunne gjort.

Konklusjon.

Jeg hadde som problemstilling hva kan vernepleier bidra med i tilrettelegging for ungdommer som skal ha ettervern i barnevernet? Hva de kan bidra med kommer an på ungdommenes behov og ønsker. De er alle individer med forskjellige bakgrunner, utfordringer og med forskjellige ressurser og vi må derfor tilrettelegge forskjellig alt etter ønsker og behovene ungdommene har.

Det viser seg at det er stort behov for ettervern. Forskningen som er gjort viser at de ungdommene som har fått ettervern har større sjanse for å klare seg som voksen, i motsetning til de som ikke får det. Noen tiltak som kan være aktuelle i arbeid med ettervern kan være bedre skriftlig rutine på hvordan arbeid med ettervern skal være i institusjonene og i barnevernet. Samt at det bør være større fleksibilitet i forhold til angrefristen.

En vernepleier kan være til hjelp med tilrettelegging i alle fasene i ettervern. Ved å starte i forberedelsesfasen, kan de gi ungdommene råd og veiledning i fasen før utflytting. I utflyttningsfasen kan vernepleieren bidra med miljørettet arbeid i form av nettverksbygging, samt videre oppfølging i boligen. Oppfølging med hvordan det går med ungdommene, være støtteperson og veileder i situasjoner hvor ungdommen trenger litt ekstra støtte. Det er viktig å være oppmerksom på de forskjellige etiske dilemmaer man kan komme borti i dette arbeidet. Det kan lett skje at vi integrer våre holdninger og ønsker om hvordan ettervern skal være og hvordan utfallet av valgene ungdommene tar skal vær. Det er ungdommene sine meninger, holdninger og ønsker som skal settes først, vi kan være som en veileder og støtte person i valgene de tar.

Litteraturliste

Bøker

Aadland Einar (1998) *Etikk for helse- og sosialarbeidara*. Det norske samlaget. Oslo.

Askheim Ole Petter (2003). *Fra normalisering til empowerment. Ideologier og praksis i arbeid med funksjonshemmede*. Gyldendal Akademiske. Oslo.

Brodtkorb Elisabeth; Reidun Norvoll; Marianne Rugkåsa (2002). *Mellom mennesker og samfunn. Sosiologi og sosialantropologi for helse og sosialprofesjonene..* Gyldendal norske forlag AS. Oslo.

Bunkholdt Vigdis *Utviklingspsykologi*. Universitetsforlaget. Otta.

Bunkholdt Vigdis (2002). *Psykologi. En innføring for helse- og sosialarbeidere*. Universitetsforlaget. Otta.

Dalland Olav (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Gyldendal Akademiske. Oslo.

Gundersen Knut; Luke Moynahan (2006). *Nettverk og sosial kompetanse*. Gyldendal Akademiske. Oslo.

Folkestad Helge (2009). Vernepleierfaglig arbeid. I: Hutchinson Gunn Strande (red) (2009). *Barnevernspedagog og sosionom, vernepleier, utvalgte temaer*. s 51-66 Universitetsforlaget. Oslo.

Linde Sølvi; Inger Nordlund (2006) *Innføring i profesjonelt miljøarbeid. Systematikk, kvalitet og dokumentasjon*. Universitetsforlaget. Oslo.

Lingås Lars Gunnar (2005). *Over andres dørstokk – Yrkesetikk i arbeid hjemme hos klienter og pasienter*. Kommuneforlaget AS. Oslo.

Røkenes Hansen Bære eller briste.

Snoek Jannike Engelstad ; Knut Engedal (2008) 3. utgave. *Psykiatrici. Kunnskap, forståelse, utfordringer* Akribe Forlag. Oslo.

Storø Jan (2001) *På begge sider av atten – om ungdom barnverne og ettervern*. Universitetsforlaget Oslo.

Internett

Lovdata (2010) *Lov om barneverntjenester (barnelloven) kapittel 4. Særlige tiltak*. Tilgjengelig på URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-19920717-100-004.html>
Lest 10.05.2010

Løvstad Mats (2009) *Lite ettervern hos barnevernet*. Dagsavisen 23.mars. Tilgjengelig på URL: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article406469.ece> Lest 12.05.2010.

Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleier (2009) *om vernepleierens helsefaglige kompetanse*. Publikasjon gitt ut av FO. Tilgjengelig på URL: <http://www.fo.no/getfile.php/Vernepleiernes%20helsefaglige%20kompetanse.pdf> Lest 12.05.2010.

Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleier. *Om vernepleieryrket* (2008) Publikasjon gitt utgitt av FO. Tilgjengelig på URL: http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FO-sentralt%20filer/Trykksaker/_Om%20vernepleieryrket_A5.pdf Lest 12.05.2010.

Stein Mike (1997) *What works in leaving care?* Rapport. Utgivelse Bernardo's publications. Basildon UK. Tilgjengelig på URL: <http://www.barnardos.org.uk/wwlcare.pdf> Lest 22.05.10

Rapporter.

Clausen Sten – Erik,. Lars B Kristofersen Rapport nr 3/08 *Barnvernsklienter i Norge 1990 – 2005. En longitudinell studie.* (2008). Utgitt fra NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Oslo.

Bakketeig Elisiv, Elisabeth Backe - Hansen. Nova Rapport nr 17/08. *Forskningsskunnskap om ettervern* (2008).Utgitt fra NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Oslo.

Kristofersen Lars B. Nova Rapport nr 10/09. *Barnvern og ettervern. Hjelpetiltak for 16-22 åringer og levekår for unge voksne* (2009) Utgitt fra NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Oslo.

Film.

Landsforeningen for barnevernsbarn og Grepperød barnevernsenter. *En verdig start på voksenlivet – en film om ettervern.*